

"PASSING ON HERITAGE IS A QUESTION OF LOCAL IDENTITY"

We interviewed landscape architect Dr Ágnes Herczeg about the activities and objectives of the Hungarian Garden Heritage Foundation. She told us about the international organizations the Foundation works with, about the significance of cooperating with cultural and professional actors and about the tasks and opportunities inherent to the historical garden heritage of Hungary.

„AZ ÖRÖKSÉG
TOVÁBBADÁSA LOKÁLIS
IDENTITÁSKÉRDÉS”

INTERJÚ DR. HERCZEG ÁGNES TÁJÉPÍTÉSSZEL
A MAGYAR KERTÖRÖKSÉG ALAPÍTVÁNYRÓL

Szöveg: Patai Boglárka | Fotók: Magyar Kertörökség Alapítvány, Darabos György

› **Mi volt az a gondolat vagy szándék, ami életre hívta az alapítványi formát? Mik azok a hosszú és rövid távú célok, amelyeket megfogalmaztatok a létrehozásakor?**

Az alapítvány kialakulásában meghatározó volt a tájépítész szakma többéves tapasztalata, és azok a munkák, amik a történeti kertekkel és örökségvédelmi ügyekkel kapcsolatosak. Azt láttuk, hogy a jogszabályi környezet és a közvetlen anyagi források, a támogatási rendszer hiánya indokoltá teszik egy olyan szervezet létrehozását, amely a társszakmák és a minisztériumok közötti kapcsolatot tudja képviselni. Szerettünk volna egy, a Kormány által valamilyen módon finanszírozott alaptervekenységű alapítványt, a Kárpát-medencei magyar kertörökséggel foglalkozó szakmai-civil non-profit szervezetet létrehozni. Hasonlóképpen működnek azok a külföldi szervezetek (trustok), amelyek ezen túl vagyongazdálkodási jogokkal is rendelkeznek. Az egyik legismertebb ilyen szervezet az angol National Trust. Mi állami vagyongazdálkodással nem akartunk foglalkozni, de szeretnénk a gazdasági szférát is megszólítani, mint ahogy ez láthatóan jól működik külföldön is. A National Trust bevételeit az állami támogatás mellett cégek, magánadományok teszik össze, másik részük az önkéntesekkel kiváltott forrás. Nekünk is ez a koncepciónk, persze a mai magyarországi gazdasági és jogi állapotra szabva. Felismertük, hogy mi, tájépítészek, bár szakmailag elismertek és szervezetiileg a Magyar Építész Kamara egyik önálló tagozata vagyunk, jogszabályilag sem a történeti értékű kertek, sem a szakma nincs levédve. A jogi háttér rendezése kiemelten fontos motivációnk, hiszen egy szakmai civil szervezetnek van lehetősége jogszabályi változásokat kezdeményezni. Ezért fontosnak tartjuk, hogy együttműködjünk az államigazgatásban, a környezetjogban, a beruházási törvényekben, klímavédelemben jártas jogászokkal, mert enélkül sem a mi szervezetünk, sem a szakma nem tudja elérni a kívánt eredményeket.

› **Az alapítvány másfél éve kezdte meg működését. Az eddig eltelt időszakban mit tartottatok a legfontosabb feladatnak, amivel elindultatok?**

Nagyon fontos volt, hogy elkezdjük kialakítani a nemzetközi kapcsolatrendszerünket. A magyar kultúra e tekintetben rendkívül izolált. Teljes körű tagjai lettünk az International National Trust Organisationnek (INTO). Ennek az az előnye, hogy pénzforráshoz jutunk, és projektekhez tudunk csatlakozni. A szervezet tagországai saját stratégiáikat, tapasztalataikat rendelkezésre bocsátják, ezekből tanulunk. Egy-egy előtanulmány elkészítésekor már kidolgozott esettanulmányokhoz, bevált módszerekhez férünk hozzá. A másik előny számunkra, hogy megismertettük Magyarország értékeit, tehát ez diplomáciai feladat is. A másik szervezet, amelybe integrálódunk, a European Route of Historic Gardens (ERHG), amely az Európai Tanács kulturális útjainak történeti kertjeit bemutató úthálózatát képviseli. A szervezet tagjaként évente delegálhatunk egy-egy magyar történeti, történeti értékű kertet, amely megfelel bizonyos szempontoknak. Első sikerünk az volt, hogy a fertődi Esterházy-kastély barokk kastélykert együttese is felkerülhetett erre az európai térképre. Emellett az olasz trevisói székhelyű Benetton Foundationnel is kapcsolatban vagyunk, amely egy nagy táj- és kerttörténeti archívum és ku-

tatóközpont. Célunk, hogy az ehhez hasonló nemzetközi szervezetek mellett hazai partnerkapcsolatokat is kialakítsunk. Az alapítvány további feladatai közé tartozik a néhai tájépítész kollégák hagyatékának archiválása, és hallgatói kutatások, szakmai utak finanszírozása is.

› **A kuratóriumi tagok között (a teljesség igénye nélkül) van orvos, bank-vezérigazgató, püspök, jogász, műkereskedő is, akik mindannyian a szakmájuk ismert és elismert tagjai. Miért fontos ez?**

Az alapítvány ügyét nemes feladatnak tekintjük, ezért nem is volt kérdés, hogy így állítsuk össze a kuratóriumot. A kulturális élet nem létezhet szegregáltan – manapság különállóan működnek az építészek, a festőművészek, az orvosok, de az egyházi élet is. Valójában sokkal több szálon fűzödnünk össze, és sokkal eredményesebbek tudunk lenni, ha együttműködünk. Nemrég egy kuratóriumi ülésen az orvosprofesszor megjegyezte: milyen kár, hogy manapság már nincs akkora jelentőségük az orvostanikai vagy kórházkerteknek, mint régen. Pedig ennek nagy szerepe van a gyógyításban, az egészségmegőrzésben. Egy ilyen ökológiai környezetnek, amelyben a természet és a művészet összeér,

▲ Nádasladány. Fotó: Darabos György

▲ Eszterháza. Fotó: Darabos György

komoly pozitív pszichés hatása van. Az, hogy a kertművészet az ösztönművészet része, egy műkincskereskedő számára nem is kérdés. Elgondolkodtató például, hogy tudjuk-e a magyar festészet és kertművészet kontextusait közösen kutatni, könyveket kiadni. Az egyház pedig több történelmi kertnek (templom- és temetőkertek, egyházi paloták kertjeinek) a fenntartója, ezeket nyitottá lehet tenni. Az is fontos lenne, hogy tanuljunk egymástól: az építészek, a művészettörténészek, de a teológusok is tanulhatnak kertművészet-történetet.

> Vannak olyan országok, ahol a történelmi kertek sok esetben népszerűbbek, mint maga a műemlék épület, amelyet körülvesznek. Például Nagy-Britanniában, ahol virágzik a kertművészet, a kertkultúra, ami a magánkertek minőségén is érződik. Mi mondható el a hazai történelmi kertekről? Milyen ezek megbecsültsége, hogyan viszonyulunk hozzájuk?

Az alapítványnál úgy érezzük, foglalkoznunk kell azzal, hogy a történelmi kertek fenntartásába hogyan lehet önkéntesként helyeket is bevonni. A mai szegregáltan létező társadalomban egyre nagyobb szakadékok vannak az egyes generációk között, egyre nehezebb a tudásátadás. A történelmi kertek fogalmát és a fenntartásukban vállalt önkéntes munka fontosságát újra kell tanítani. Az INTO egyik konferenciáján megfogalmazódott, hogy az örökség továbbadása lokális identitáskérdés. Szerintem ez nem egy passzív dolog, mint amit egy tárgyi örökség jelent. A történelmi kertek egy megfoghatatlan kulturális örökség részei, ezt sokkal inkább egy aktív, cselekvő identitás tudja továbbvinni. Ennek az átadásnak a módszertanát kell mindig megtalálni: az adott korban mivel tudod a társadalmat megszólítani? Nekem az a tapasztalatom,

hogy a cselekvéssel lehet. Erre is érvényes, amit Makovecz Imre mindig is tanított: „gondolkodva cselekedni, cselekedve gondolkodni”. A kertet mindenki szereti, mindenki hozzá tud kapcsolódni, hiszen benne van egy ősképünk: a Paradicsom, a kert archetípusa. Ezért úgy viszonyulunk hozzá, hogy vágyunk ebbe a békés, befogadó, teremtett világba. A népszerűsége Portugália jó példa. A portugál kollégák a pandémia alatt filmet forgattak, hogy megtanítsák az embereknek, mi az a történelmi kert, mi ez az érték, mit tudunk oda-sorolni. Bemutatták, hogy mik azok a dísz- és haszonkertek, hogy egy gyönyörű régi gyümölcsös is ugyanolyan örökségünk, mint egy kastély vagy egy kolostor kertje. A portugál közönség körében ennek az ismeretterjesztő filmsorozatnak a nézettsége kimagasló volt. A média tehát fontos eszköz a népszerűsítésben. Az alapítvány működtetésében is odafigyelünk erre.

> A kertturizmust tekintve hol tart ma Magyarország nemzetközi viszonylatban?

A Magyar Turisztikai Ügynökség Tanácsadó Testületének tagjaként a magyar tájérték- és örökségvédelem szempontjait képviselem a turizmusfejlesztésben. Pár évvel ezelőtt készítettünk egy nemzetközi kutatást arra vonatkozóan, hogy külföldön milyen a történelmi értékű kertek turisztikai hasznosítása, milyen az örökségvédelemben elfoglalt szerepük, és hogyan alakult ki a kertturizmusuk. Olyan országokat vizsgáltunk, amelyek több évtizedes, vagy akár évszázados múltra visszatekintően is klasszikus kertturizmussal rendelkeznek, azaz vannak történelmi kert-célpontjaik. Ma a szakmát kerttörténészek, tájépítészek és az örökségvédelemben dolgozók jelentik. Vizsgáltuk, hogy milyen módon biztosítják a kertek védelmét, fenntarthatóságát. Ezután megnéztük a hazai helyzetet, majd stratégiát készítettünk a

hazai történelmi és történelmi értékű kertek hálózatba szervezésére, adatbázisuk kiépítésére. A kastélykert-tulajdonosok is érdekeltek abban, hogy a történelmi kertek milyen értékkel bírnak, azaz hova pozícionálhatók a belföldi vagy a nemzetközi turizmusban. A kertturizmus ma már a turizmus dinamikusan növekedő ágazata.

> Magyarországon hányféle történelmi ketről tudunk, van-e ezeknek valamiféle besorolásuk?

Jogszába jlenleg 15 történelmi kert van, a többi nagyrészt műemléki terület. Egyelőre nincs más besorolás, de úgy látjuk, szükség lenne egy tagsági és egy szakmai minősítési rendszer kidolgozására, bevezetésére is. Ennek a jogi háttérét is tisztázni kell. Az alapítvány számára ez a jövő év feladata.

> A közelmúltban nagyobb állami támogatottságot kapott a műemlék épületek felújítása. Ez segíti-e a történelmi kertek ügyét? Hogyan indul el egy ilyen projekt, ki kezdeményez? Vannak magánbefektetők?

A történelmi kertek és kastélyok egy része magántulajdonban, más része egyházi tulajdonban vagy kezelésben van, ez utóbbi esetben egyházi és állami forrás is rendelkezésre áll. Bár a történelmi kertfelújítások a nemzeti kastély- és várprogramhoz is kapcsolódtak, de azt tapasztaltuk, hogy a kertek saját jogon nem nagyon jutnak forráshoz, csak az építésberuházás részeként. Szeretnénk elérni, hogy legyen független alapforrás a kertek felújítására, és ami még fontosabb: a fenntarthatóságra. Kellő anyagi háttér és szakszerű gondozás hiányában ugyanis a kertek állapota gyorsabban, látványosabban leromlik egy-egy felújítást követően, mint az épületeké. Mivel az alapítvány is részben kormányzati forrásból működik, feladatunk kaptuk, hogy figyelemmel kísérjük a folyamatban lévő felújításokat, és szakmailag véleményezzük a megújításra váró projekteket, különösen a fenntarthatóság szempontjából, hogy elkerüljük a kockázatos vállalásokat. Komplex vizsgálatot fogunk folytatni a már megújult helyszíneken, amelyben kitérünk arra, hogy a mai klíma-

„Az örökség továbbadása lokális identitáskérdés”

◀ Arborétum, Zirc. Fotó: Darabos György

adaptív megfelelés fenntarthatóságot lehet-e, és milyen eszközökkel lehet elérni. Mi szükséges ahhoz, hogy egy történelmi kert nemhogy nyereséges, de legalább megközelítőleg vagy részben önfenntartó legyen? A magánkastélykert-tulajdonosok ezzel nap mint nap megküzdenek, a hosszú távú üzemeltetést ugyanis önerőből kell tudni megoldani. Az állam megadja a lehetőséget a megújulásra, de ennyi történelmi kertet nem tud fenntartani.

> Régen a kastélykertek, gyűjteményes kertek létrejötte főként annak volt köszönhető, hogy volt egy-egy olyan gazda, akinek műveltsége és vagyona is rendelkezésre állt ahhoz, hogy az ilyen értéktelítő birtokot létrehozza, fenntartsa. Milyen a történelmi kertek helyzete ma? Miért fontos, hogy létrejőjön egy olyan szervezet, mint a ti alapítványotok, mi a jövő?

Magyarországon nagyon nehéz tisztába tenni, hogyan is működtek ezek a birtokok, mi volt a polgárság és az arisztokrácia feladata. Egy kastély és a hozzá tartozó gyűjtemények, intézmények a kastélyparkkal együtt egy egységet jelentettek. A birtok a kultúra és a gazdasági-műszaki innováció központja volt. Ennek működtetéséhez jól működő gazdasági vállalkozások kellett volna az agráriumban, vagy az ipar, a kereskedelem területén. Aztán a 20. században elindult a teljes társadalmi és gazdasági átalakulás. A mi örökségünk ráadásul ki is lett fosztva, magára lett hagyva. Egy eredeti állapot fenntartása is költséges, de egy eredeti állapot restaurálása, egyúttal fenntartása hihetetlenül nehéz. Külföldön van rá példa, hogy újra magánkézbe kerül egy-egy történelmi kert, de van rá támogatás is, vannak pályázatok. Magyarországon ez még gyerekcipőben jár. A hasonló szervezetek működtetése, mint a National Trust ezért is fontos, ők át tudják vállalni az ezzel járó feladatokat. Célunk, hogy a kertművészetet újra arra a nivóra helyezzük vissza, mint amilyen presztízse a háború előtti években volt – hogy újra a kulturális élet és gondolkodás részeként tekintsünk rá. A globális gazdasági kultúra logikájában kell megtalálni ehhez a kulcsot. A táj, a tájérték, a táji

örökség fogalmát, és az ehhez kapcsolódó progresszív feladatköröket: a klímadaptív növényalkalmazást és a fenntarthatóság kérdését kell újraértelmeznünk. A történelmi kertek szakszerű fenntartásához pedig szeretnénk összeállítani egy fenntarthatósági útmutatót és egy gazdasági modellt is. Szeretnénk, hogy ha valóban olyan szereplők foglalkoznának ezzel a területtel, akiknek erre jogosultságuk és megfelelő képzésük van. Az egyetemmel már régóta tervezzük egy posztgraduális képzés elindítását, amely a történelmi kertek fenntartásával és menedzsmantjével foglalkozik. Egy ilyen kert igazgatásához ugyanis érteni kell.

> A rekonstrukció a közelmúltban kurrens téma lett: a műemlékvita nemcsak szakmai, de civil fórumokon is megjelent. Volt-e ennek bármilyen visszhangja a történelmi kertek vonatkozásában? Kialakult-e erről valamilyen szakmai álláspont a tájépítészek körében, van-e párbeszéd?

Szerintem ebben mindenkinek csak személyes véleménye van, mert mindenki magának alakítja ki az örökségképét. A fekete-fehér vitákat személy szerint értelmetlennek tartom. Az a feladatunk, hogy az adott szituációban vizsgáljuk meg a kérdést, és adjunk rá választ. Kerttörténéssel, kertrégésszel, ökológussal, botanikussal, egyéb specialistákkal konzultálunk, így szakmai konszenzus alapján hozhatunk döntést. Ez in situ dől el, abban kell állást foglalni. Egy kert mindig sokkal szövevényesebb, négydimenziós műfaj. Egy benőtt tájképi kert esetében történelmi rétegzettségéről: látványtegelylekről és táji kapcsolatokról beszélünk. A településtervezésben érvényesítenünk kell olyan szempontokat, hogy egy barokk táj részét képező birtokra ne osszanak építési telkeket. Ezekben a küzdelmekben a kizárólagos igen-nem vélemény nem életszerű. Azt gondolom, van, ahol szükséges az egy az egyben való visszaépítés, és van, ahol nem.

> Visszatérve az alapítvány működésére: hogy látod, összességében milyen a támogatottsága ennek a missziónak? Mit szeretnétek elérni a közeljövőben?

Szerintem az a feladatunk, hogy minden olyan minisztériumban és szervezetben tudjanak rólunk, és tudjuk is hallatni a hangunkat, amivel egy olyan interdiszciplináris szakma, mint a tájépítészet, összefügg: a kertek a mezőgazdasági tárcahoz, a településhez, az építésüghöz, a vízügyhöz, az örökségvédelemhez is tartoznak. Láttatnunk kell ezt a szoros összefüggést. Szeretnénk elérni, hogy kérjék ki szakértőink véleményét a lokálisan és a magasabb szinten meghozott döntéseknél is, de már a döntés-előkészítés folyamatában is tudjunk szakmai segítséget, kontrollt biztosítani. A szakmánk intelligens, szeretetteljes, nincsen szakmai rivalizálás. Amikor közös célokról van szó, össze tudunk zárni. Az ökológikus szemléletünk segít bennünket abban, hogy szem előtt tartsuk: egymagában senki nem tud egy célt érvényesíteni, csak együttműködéssel. A szuverenitásunk abból fakad, hogy van egy szellemiség, amihez kapcsolódunk, de annak kifejtése mindig egyéni. Szerintem alapvetően fontos, hogy erre így tekintsünk. Reméljük, hogy a jövő generáció számára is át tudjuk adni, hogy mit jelent ez az erős elhivatottság, és mi a teendő.

> Van benne személyes indíttatásod is?

Én Möcsényi Mihály professzor tanítványa, ezáltal bizonyos feladatok továbbvivője vagyok. Az alapítvány ügye személyes motivációm is volt, tudtam, hogy ezt meg kell csinálni. Afféle házi feladat – ebben biztos vagyok –, amit Mihály most felülről felügyel.

Bölcske, Szentandráspuszta. Fotó: Darabos György ▶